

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO WPISANEGO DO REJESTRU ZABYTKÓW

3. Miejscowość

R A D O M

1. Nazwa

BROWAR KEPLERA

2. Czas powstania

1860 r., pocz. XX w.

4. Adres

ul. Wałowa 45

nr ewidencyjny działki 87/3

nr księgi wieczyste

5. Przynależność administracyjna

województwo mazowieckie

powiat radomski

gmina m. Radom

6. Współrzędne geograficzne

N: 51°24'07.8" E: 21°08'21.6"

7. Poprzednie nazwy miejscowości

8. Właściciel i jego adres

Własność prywatna

9. Użytkownik i jego adres

j.w.

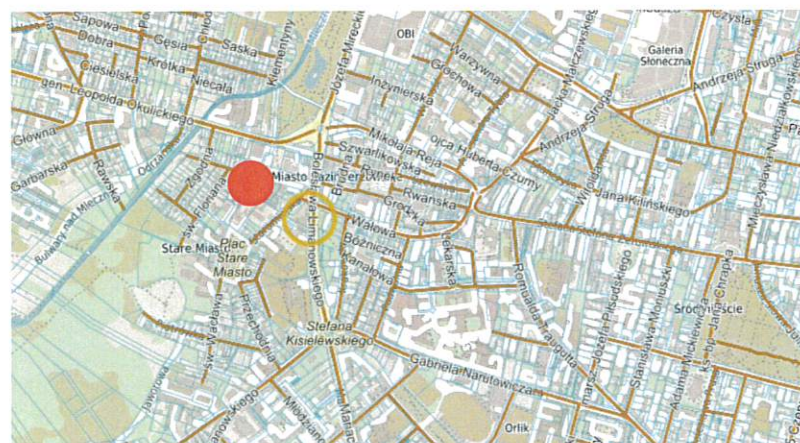
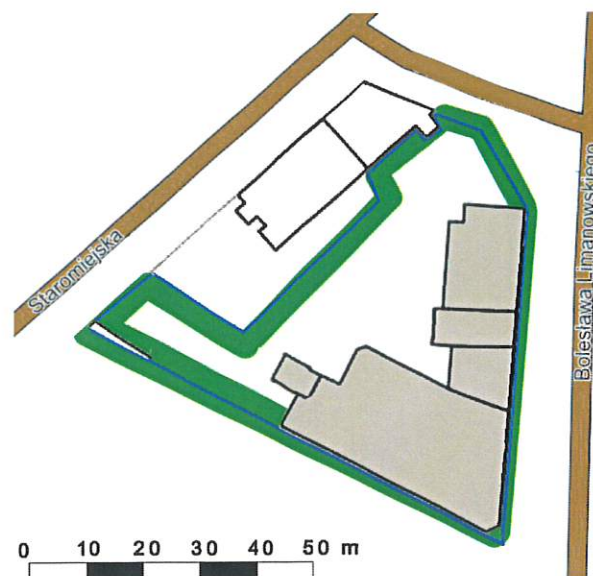
10. Formy ochrony

Wpis do rejestru zabytków nr A-1718

Położenie na terenie zabytkowego układu architektoniczno-urbanistycznego miasta Radomia – nr rej. 410/A/89 z 14.09.1989

Fot. 1. Wieża słodowa – widok od strony południowo-zachodniej.

Plan orientacyjny 1:25 000
<https://polska.e-mapa.net/>

Browar u zbiegu ulic Wałowej i Staromiejskiej założył w 1860 r. Filipa Kepler, doświadczony browarnik. Zawodu uczył się w Czechach, umiejętności doskonalił w Okocimiu, po czym przybył do Radomia, gdzie przed utworzeniem własnego zakładu kierował browarem Saskich. Obiekt powstał na niezagospodarowanym obszarze o charakterze bagienno-łukowym pomiędzy Starym Miastem, a Miastem Kazimierzowskim, na styku ulic Wałowej i Staromiejskiej (do tej ostatniej był zwrócony frontem). W ciągu dziesięciu lat funkcjonowania Browar Keplera stał się największym tego typu zakładem w Radomiu i jednym z największych w guberni radomskiej. Początkowo w browarze staromiejskim warzono piwo zwyczajne, a w latach 70. XIX w. rozszerzono ofertę o piwo bawarskie. Zakład najlepsze wyniki osiągnął na początku lat 90. XIX w., kiedy to produkcja dochodziła do 60 tys. wiader a obroty do 40 tys. rubli. Zatrudniano do 15 robotników. W tym czasie zakład składał się z murowanego budynku głównego, podpiwniczego oraz drewnianego skrzydła południowego. Okres intensywnego rozwoju zakończył się wraz ze śmiercią właściciela w 1894 r. Syn Filipa Keplera Stanisław nie utrzymał poziomu produkcji. Pod koniec XIX w. spadła ona do 16 tys. wiader piwa. Zredukowano również liczbę pracowników. W tym okresie na czoło wysunął się rozbudowany i zmodernizowany browar Saskiego przy Nowym Świecie, który przejął również browar Zeligera z 1870 r., zlokalizowany na tzw. Oświęcimiu. Wielkością produkcji nieznacznie ustępował mu browar Zabięły (zabudowania browaru nie istnieją). Ostatecznie Browar Keplera został wydzierżawiony G. Spiritusowi i Lejbowi Malcowi z Radomia, którzy zainwestowali w zakład i zwiększyli jego rentowność. Przebudowano murowaną część browaru, a drewnianą zastąpiono skrzydłem murowanym z wysoką wieżą, w której funkcjonowała nowoczesna suszarnia siodu. Takí stan rzeczy trwał do wybuchu I wojny światowej. Nowym właścicielem browaru został Karol Milke, który ze względu na sytuację wojenną zawiesił na rok działalność zakładu.

cd. załącznik nr 1

SYTUACJA: pomiędzy Miastem Kazimierzowskim, a Starym Miastem (w obrębie Starego Miasta). U zbiegu ulic Staromiejskiej i Limanowskiego. Od płn.-zach. sąsiednia zabudowa pierzejowa przy ul. Staromiejskiej. Posesja ogrodzona.

UKŁAD KOMPOZYCYJNY I FUNKCJONALNY:

Założenie zamknięte na rzucie zbliżonym do trapezu, ujęte zabudową przemysłową od wschodu i południa w literę L. Skrzydła zabudowy o zróżnicowanej wysokości (od 1 do 4 kondygnacji), zamknięte wieżą słodową od poł.-zach. Budynek wzniesione z cegły, w znacznej części otynkowane. Dachy pokryte blachą płaską. Pomiedzy skrzydłami zabudowy plac, dawny dziedziniec przemysłowy.

RZUT: zbliżony do litery L, składający się ze skrzydła wschodniego (od. ul. Limanowskiego) oraz skrzydła południowego zwężonego w części zachodniej (stanowiącego łącznik) z prostokątną wieżą słodową.

BRYŁA: rozczłonkowana, dwuskrzydłowa, częściowo podpiwniczona, jedno-, dwu-, trzy- (w obrębie przybudówki/nadbudówki nad łącznikiem wieży słodowej ze skrzydłem południowym) i czterokondygnacyjna w obrębie wieży.

Trzyczęściowe skrzydło wschodnie usytuowane jest wzdłuż ulicy Limanowskiego. Nakryte zostało dachami dwuspadowymi. Część północna jest jednokondygnacyjna z wysokim podpiwniczeniem. Od północy do budynku przylega wąska przybudówka ze schodami i zejściem do piwnic. Część środkowa dwukondygnacyjna usytuowana szczytowo, wcześniej mieszcząca na parterze kotły warzelne, na piętrze wagę i młyn, a na poddaszu kosz do siodu. Poniżej znajduje się parterowa przybudówka nakryta dachem pulpitowym. Część południowa jest dwukondygnacyjna. Przed 1931 r. mieścił się tutaj kocioł do grzania wody, dział obciążania butelek oraz lodownia.

Skrzydło południowe jest parterowe, narożne, nakryte niskim dachem dwuspadowym z północną połącią dwukrotnie szerszą. Część zachodnia skrzydła zwężona, podzielona na dwie kondygnacje z wysoką nadbudówką przylegającą do wieży słodowej. Boczne elewacje z wydatnym okapem. Od zachodu budynek zamyka 4-kondygnacyjna wieża słodowa, nakryta hełmem czterosпадowym, kopulastym zwieńczonym okrągłym kominem.

ELEWACJE:

Skrzydło wschodnie – elewacje tynkowane (z wyjątkiem ceglanych: facjaty od strony zachodniej oraz ściany w narożniku, południowo-wschodnim, zakończonych schodkowym gzymsem koronującym) z niskim cokółem (w części północnej wysokim), bez wydzielonych gzymśów. Na wschodniej elewacji zamontowane tablice reklamowe.

Elewacja wschodnia: 18-osiowa wyznaczona przez otwory okienne i drzwiowe. W części południowej 8-osiowej otwory okienne i drzwiowe, prostokątne rozmieszczone nieregularnie. W części środkowej 6-osiowej otwory okienne i drzwiowe, prostokątne rozmieszczone symetrycznie, w części północnej otwory okienne zamknięte łukiem odcinkowym, rozmieszczone niesymetrycznie. Stolarka okienna współczesna z PCV o zróżnicowanych podziałach oraz drzwiowa aluminiowa.

cd. załącznik nr 1

14. Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa Ok. 2760 m ² (pow. placu)	16. Przeznaczenie pierwotne Przemysłowe	17. Użytkowanie obecne Handlowo-usługowy
18. Stan zachowania Ogólny stan zachowania założenia: 1/ Skrzydło wschodnie – dobry. 2/ Skrzydło południowe – dostateczny. 3/ Wieża słodowa – zły. <ul style="list-style-type: none"> ▪ Fundamenty w obrębie skrzydła południowego i wieży słodowej dostateczny i zły. Występują ubytki, silne zawilgocenia. ▪ Piwnice – zły. Występują silne, punktowe zawilgocenia murów. ▪ ściany – dobry/ dostateczny - stabilne, widoczne jedynie miejscowe zawilgocenia, najczęściej w obrębie wieży, w partii cokołu; ▪ tynki – dostateczny, miejscowo zły i wymagający remontu (miejscowe zawilgocenia, odspojenia i łuszczenie – w obrębie skrzydła południowego); ▪ dostępne stropy – dostateczny; złe w obrębie wieży słodowej; ▪ stolarka okienna – wtórna; stolarka i ślusarka oryginalna – zły (zużyta, wybrakowana, brak szklenia) ▪ rynny, rury spustowe i obróbki blacharskie – dobry/dostateczny; ▪ dostępna więźba– dostateczny, ▪ pokrycie dachowe – dostateczne, szczelne (widoczne liczne miejsca korozji); 		19. Istniejące zagrożenia, najpilniejsze postulaty konserwatorskie Postulaty konserwatorskie: <ul style="list-style-type: none"> ▪ przeprowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy wieży słodowej z zachowaniem oryginalnych elementów; ▪ remont piwnic w skrzydle wschodnim wraz z zabezpieczeniem przeciw wilgotnościowym. Przywrócenie im funkcji użytkowej; ▪ prowadzenie bieżących prac naprawczych; ▪ Uporządkowanie elewacji frontowej pod względem banerów i tablic reklamowych. 	

20. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

- Archiwum Państwowe w Radomiu, Sygn. 35 Urząd Skarbowy Akcyz i Monopolów Państwowych
- Archiwum Państwowe w Radomiu, Sygn. 68 Urząd Skarbowy Akcyz i Monopolów Państwowych
- Archiwum Państwowe w Radomiu, Sygn. 70, 71 Urząd Skarbowy Akcyz i Monopolów Państwowych
- Archiwum Państwowe w Radomiu, Sygn. B- 72, 207 zesp. rej. Handlowy
- Archiwum Państwowe w Radomiu, Sygn. B-145 zesp. rej. Handlowy

23. Bibliografia

- Browar Keplera Filipa, w: J. Sekulski, Encyklopedia Radomia. Nowe Wydanie, Radom 2012, s. 31.
- <http://www.retropedia.radom.pl/browar-keplera/> [dostęp 12.12.2023]

25. Źródła ikonograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania)

21. Uwagi

22. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

24. Opracowanie karty ewidencyjnej (autor, data i podpis)

tekst mgr Ewelina Maciejczyk, XII 2023

plany, rysunki mgr Ewelina Maciejczyk, XII 2023

fotografie mgr Ewelina Maciejczyk, XII 2023

26. Załączniki

Załącznik nr 1 (historia, opis, plan sytuacyjny, fotografie).

Załącznik nr 2 (fotografie).

Załącznik nr 3 (fotografie).

1. Miejscowość R A D O M	5. Nazwa zabytku. (jak w karcie), adres B R O W A R K E P L E R A ul. Wałowa 45, 26-600 Radom	6. Zawartość załącznika: historia, opis, plan sytuacyjny, fotografie.
2. Gmina m. Radom		
3. Powiat radomski		
4. Województwo mazowieckie		
12. Historia (w tym przebudowy, remonty, konserwacje), autorzy, styl (ciąg dalszy) W 1921 r. Dawid Koper, Szaja Ajzenman i Nuta Weisman utworzyli spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością pn. Browar Parowy „NEKTAR” w Radomiu, która przejęła dawny Browar Keplera. Browar działał do 1930 r. z przerwami. W tym samym roku ze spółki wystąpili Nuta Weisman i Szaja Ajzenman, ich udziały zostały wykupione przez Dawida Kopra. Nowymi udziałowcami zostali ponadto Boruch Manel i Fiszel Herszkowicz. Oprócz piwa produkowano wodę sodową, owocową i sztuczne wody mineralne. W 1931 r. budynek przeszedł gruntowny remont, ale już w następnym roku wskutek problemów finansowych i postępowań komorniczych ogłoszono upadłość zakładu i wyprzedaż majątku. Wkrótce podobny los spotkał browar Zabięły. Po II wojnie światowej w dawnym browarze przez długi czas miała siedzibę spółdzielnia pracy. W latach 60-tych XX w. wymieniono pokrycie dachowe na wszystkich budynkach. Od lat 90. XX w. pełni funkcje handlowo-usługowe. W tym okresie została wykonana termomodernizacja elewacji w obrębie skrzydła wschodniego oraz wymieniono stolarkę okienną i drzwiową.	13. Opis (ciąg dalszy) <u>Elewacja północna:</u> 2-osiowa, elewacja niskiej przybudówki niesymetryczna w stosunku do elewacji głównego budynku skrzydła. Otwory okienne i drzwiowe prostokątne. Stolarka okienna i drzwiowa współczesna, o zróżnicowanych podziałach. Na osi zachodniej schody dwustronne z tarasem obłożone płytkami ceramicznymi z balustradą ażurową, metalową. Nad schodami daszek. W obrębie przyziemia schody w dół prowadzące do piwnicy. <u>Elewacja zachodnia:</u> 9-osiowa Część południowa nieregularnie artykułowana otworami okiennymi parteru i podpiwniczenia. Stolarka okienna współczesna z PCV o różnych podziałach. Okna piwniczne okratowane. Część środkowa 2-osiowa. W dolnej części w partii wiatrołapu, na lewej osi otwór drzwiowy poprzedzony 3-stopniowymi schodkami. Nad nim prostokątne, horyzontalne okienko. Po prawej u góry prostokątne analogiczne okienko. Poniżej mniejsze okno. Stolarka okienna współczesna, bez podziałów. Drzwi wejściowe współczesne z PCV, przeszklone. Wyższa kondygnacja ceglana w formie facjaty zwieńczonej dwupoziomowym szczytem ceglanym dekoracyjnie ukształtowany ze sterczynami łączącymi ścianki o wklęsłym wykroju i lizenami po bokach. Gzyms koronujący profilowany. W ścianie facjaty w dolnej części dwa okna dwudzielne wykonane z PCV. Wyżej nad gzymssem kordonowym półokrągłe okna z zachowaną ślusarką i zaznaczonym odcinkowym nadprożem. Część południowa 2-osiowa, ceglana zakończona schodkowym gzymssem koronującym. W obrębie piętra prostokątne otwory okienne, symetrycznie rozmieszczone. W obrębie parteru na lewej osi otwór okienny, na prawej otwór drzwiowy. Stolarka okienna współczesna z PCV. Drzwi aluminiowo-metalowe. Okna dwudzielne. <u>Skrzydło południowe</u> tynkowane w części wschodniej zakończone wydatnym okapem wspartym na wysuniętych belkach stropowych (krokwiowych od strony północnej); elewacje wieży słodowej wraz z przybudówką/nadbudówką - w obrębie trzeciej kondygnacji ceglane z detalem architektonicznym. <u>Elewacja południowa:</u> 8-osiowa (bez wieży słodowej), o nieregularnym układzie prostokątnych otworów okiennych. Na trzeciej osi od wschodu wejście. Ślusarka okienna okratowana od zewnątrz. Drzwi wejściowe współczesne, metalowe. <u>Elewacja północna</u> (bez łącznika i wieży słodowej) 3-osiowa. O nieregularnym układzie otworów okiennych. Wejście z drzwiami metalowymi na skrajnej osi wschodniej. Drewniana stolarka okienna okratowana od zewnątrz. Okna 6-kwaterowe. W części zachodniej- łącznika (2-kondygnacyjnego) 1-osiowa. W obrębie parteru szeroki otwór okienny, okratowany (brak okna), drugiej kondygnacji łącznika oraz nadbudówki ceglanej prostokątne otwory okienne zamknięte łukami odcinkowymi z zaznaczonymi naprożami, okratowane (dolne bez okna), wyżej okno metalowe, 16-kwaterowe. Ściany wieży słodowej z wysokim cokołem, ujęte w lizeny zwieńczone półokrągłymi szczytami z okrągłym okulesem po środku. Jedynie ściana północna posiada podziały i artykulacje. Od strony dziedzińca na osi rozmieszczono pojedyncze, prostokątne otwory okienne, flankowane zarysami wcześniejszych,	
Opracowanie załącznika: (data i podpis) mgr Ewelina Maciejczyk, XII 2023 r. <i>Maciejczyk E.</i>		

zamurowanych otworów zakończonych odcinkowo z zaznaczonymi naprożami. Okna drewniane, 4-kwaterowe jednoramowe.

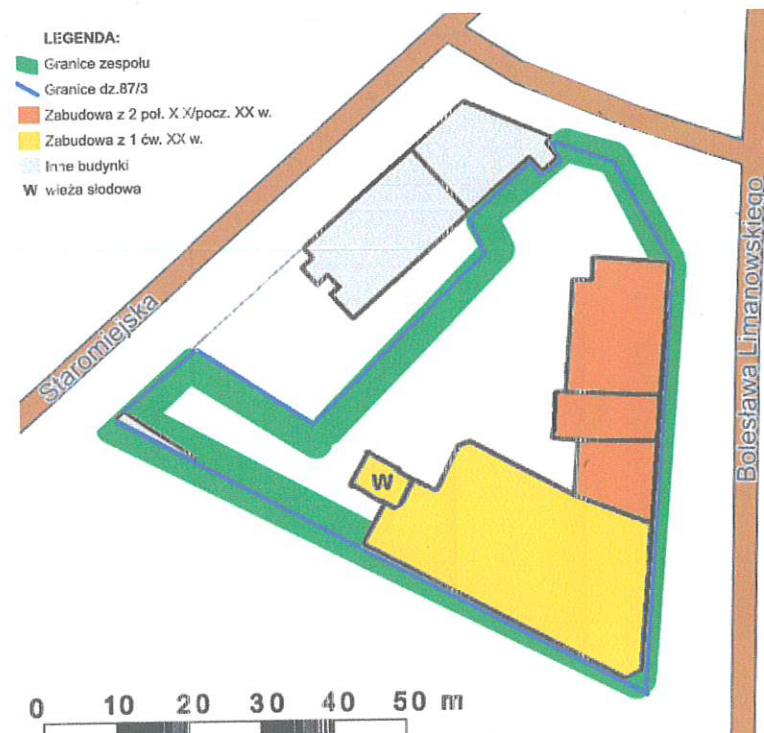
Elewacja zachodnia z wjazdem bramnym i wejściowym do parterowego budynku w skrzydle południowym (od północy). Z drugiej strony wieży w ścianie okno PCV, prostokątne dwudzielne i wejście z drzwiami współczesnymi.

WNĘTRZE W części północnej skrzydła wschodniego występują XIX-wieczne piwnice (dawniej fermentacyjne) wieloprzestrzenne, dzielone łukami ceglаныmi, między którymi występują odcinkowe sklepienia kolebkowe. W wieży słodowej oraz w pomieszczeniach skrzydła wschodniego zachowały się stropy kleina. Więźba dachowa drewniana z 1 poł. XX w.

INSTALACJE: elektryczna, wodno-kanalizacyjna, c.o., telefoniczna, internet.

LEGENDA:

- Granice zespołu
- Granice dz.87/3
- Zabudowa z 2 poł. X X/pocz. XX w.
- Zabudowa z 1 ćw. XX w.
- Inne budynki
- W wieża słodowa

Fot. 2. Wieża słodowa – widok od północy.

Fot. 3. Skrzydło wschodnie – widok od północy.

ZAŁĄCZNIK DO KARTY EWIDENCYJNEJ

1. Miejscowość	RADOM	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres BROWAR KEPLERA ul. Wałowa 45, 26-600 Radom	6. Zawartość załącznika: Fotografie.
2. Gmina	m. Radom		
3. Powiat	radomski		
4. Województwo	mazowieckie		

Fot. 4. Wieża słodowa, widok od południowego-zachodu.

Fot. 5. Skrzydło ^{południowe} wschodnie.

Fot. 6. Wejście od podwórza do skrzydła wschodniego (przy styku ze skrzydłem południowym).

Opracowanie załącznika: mgr Ewelina Maciejczyk,
(data i podpis) XII 2023

Maciejczyk E.

Fot. 7. Skrzydło wschodnie, widok od podwórza (część południowa).

Fot. 8. Skrzydło wschodnie, widok od podwórza (część północna).

Fot. 10. Piwnice w skrzydle wschodnim.

Fot. 9. Skrzydło wschodnie, widok od ul. Wałowej.

1. Miejscowość	RADOM	5. Nazwa zabytku. (jak w karcie), adres BROWAR KEPLERA ul. Wałowa 45, 26-600 Radom	6. Zawartość załącznika Fotografie.
2. Gmina	m. Radom		
3. Powiat	radomski		
4. Województwo	mazowieckie		

Fot. 11. Piwnice pod skrzydłem wschodnim, od strony północnej.

Fot. 12. Okno w wieży słodowej.

Fot. 13. Schody w wieży słodowej.

Opracowanie załącznika: mgr Ewelina Maciejczyk,
(data i podpis) XII 2023 r.

Maciejczyk E.

Fot. 14. Ostatnie piętro wieży słodowej.

skrzydła południowego z wieżą.

Fot. 16. Browar Keplera lata 70 te XX w. widok od Staromiejskiej fotopolska.

